

یک نوشته‌ی نویافته به پارسیگ

ویرازگان

ایورزِ مینوی ویراز به بهشت و دوزخ

همراه با آوانویسی ویرازگان و ارداویرازگان

رَهام اشه

978-600-8055-97-6

یک نوشته‌ی نویافته به پارسیک

ویرازگان

ایورز مینوی ویراز به بهشت و دوزخ

همراه با آوانویسی ویرازگان و ارداویرازگان

زهام اشه

- عنوان و
 نام پدیدآور: vīrāzagān: The visionary journey of Vīrāza to heaven and hell; Editio Princeps of the Vīrāzagān with transcription of both the Vīrāzagān and the Ardā Vīrāzagān by Raham Asha
- مشخصات نشر: Tehran: Shourafarin, 2017 = ۱۳۹۶.
- مشخصات
 ظاهری: ۹۴ ص.؛ ۲۳×۱۵ س.م.
- شابک: 978-600-8055-97-6
- وضعیت
 فهرست نویسی: فیبا
- یادداشت: ص.ع. به فارسی: یک نوشته نویافته به پارسیگ؛ ویرازگان: ایورز مینوی ویراز به بهشت و دوزخ؛ همراه با آوانویسی ویرازگان و ارداویرازگان رهام اشه
- یادداشت: ویرازگان که برای نخستین بار چاپ می‌شود بخشی از نسخه‌ی خطی "TD 26" است که در بنیاد کاما در هندوستان نگهداری می‌شود.
- موضوع: بهشت (زردشتی)
- موضوع: Paradise -- Zoroastrianism
- موضوع: دوزخ (زردشتی)
- موضوع: Hell -- Zoroastrianism
- موضوع: زبان پهلوی -- متنها
- موضوع: Pahlavi language -- Texts
- شناسه افزوده: اشه، رهام، ۱۳۳۴ -
- شناسه افزوده: Asha, Raham
- رده بندی کنگره: PIR۲۰۶۵/الف/۲۲ن۹۱۳۹۵
- رده بندی دیویی: ۸۴۰/۰۷۳
- شماره
 کتابشناسی ملی: ۴۶۹۰۱۷۹

یک نوشته‌ی نویافته به پاریس

ویرازگان

ایورژ مینوی ویراز به بهشت و دوزخ

همراه با آوانویسی ویرازگان و ارداویرازگان

رَها م اِشه

چاپ نخست: ۱۳۹۶

شمارگان جهانی: ۱۰۰

بها در ایران: ۴۰۰ هزار ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۵-۹۷-۶

نگاره‌ها از دست‌نویس BNF: Indien 722

نشانی شورآفرین: تهران، خیابان مطهری، کوچه‌ی پروشات، شماره‌ی ۲۵، زنگ ۶.

دورآوا: ۸۸۴۳۰۴۹۹، همراه: ۰۹۱۲۵۵۷۹۱۴۵

www.shourafarin.com

سرسخن

گزارش ویرازگان از آن تراداد^[عنت] مینوی ایرانیان و درباره‌ی ایورز^[سفر] آسمانی یک مُغ و فرودش به جهان پنهانی روانهای دیوان است.

نام قهرمان گزارش، ویراز^۱ (پارسیگ: *vīrāz, vīrāf*)، را از اوستا می‌شناسیم، آنجا که از فرّوشی اش در میان آشونان^۲ یاد می‌شود:

vīrāzahe aṣaonō fravašīm yazamaide

فروشی ویراز اشون را می‌ستاییم.^۳

تنها رونوشت ویرازگان در دست‌نوشت^۴ TD 26 (Ms. R 494), 49^r-62^v است^۴ که خود آن هم از روی دست‌نوشت دیر پارسی، هوشنگ سیاوخش، بر پایه‌ی دست‌نوشت گوبدشاه رستم رونویسی شده بود.

ویراز در زمان شاه ویشتاسپ بالید. پس از درگذشت زردشت، شاه وی را از جهان زندگان (*šahr ī zīndagān*) به جهان مردگان (*šahr ī murdagān*) فرستاد. او در آمیخته‌ای را که هفت خواهرش آماده کرده بودند سرکشید و دگرگون شد؛ دو ایزد، سروش و آذر، او را به چینود پل (*cinvatō pārətu*) پارسیگ:

۱. *vīrāza*- اوستایی، نرینه، ساختار ماده‌ی *a*-دار از **vi-rāz*، 'آن که سامان می‌دهد' (بسنجید با *vi-rāj*- سنسکریت، گزارواژه^[عنت]، 'آن که بر همه جا فرمان می‌راند، نرینه، 'فرمانروا'، *vi-rāja*- گزارواژه، 'شکوهمند، درخشنده').

۲. *aṣavan*- اوستایی (پارسیگ: *ahlav, ardā*) 'پارسا، درستکار، پرهیزگار، پاکدامن'، برنام^[لقب] آنانی که به بهترین هستی دست یابند.

۳. Yt. 13.101.

۴. درباره‌ی این دست‌نوشت، بنگرید به:

R. Asha, «The Codex TD 26», *Journal of the K. R. Cama Oriental Institute*, 2012, 9-21.

کردارهای مرده را با ترازویش می‌سنجید، و ایشان ویراز را پیش هرمزد آوردند، و نیز به جایی ره نمودند که دوزخیان با دیو و دروج کیفر می‌دیدند.

ویرازگان دگرسان از ارداویرازنامه‌ی شناخته‌شده (AVN)^۵ است. ارداویرازنامه را مغان پارسی از روی بُن‌نوشتِ بازنویسی و آن را با اندیشه‌ی روزگارِ ساسانی سازگار ساختند - برای نمونه، ایشان آشکارا از خویشاوندپیوندی (میان برادر و خواهر) یاد نکردند -، و از ویراز مغی ساختند که پس از اردشیر و آذرباد بالید. چند رونوشتِ پازند و پارسی و گجراتی برجای مانده که برپایه‌ی ارداویرازنامه‌اند.^۶

ارداویرازنامه سرراست از ویرازگان برنیامده که از رونوشتِ کهنِ دیگری با سرنام ارداویرازگان^۷ برآمده است که برای گزیده‌ای از رونوشتِ پازند به کار رفته بود. این رونوشتِ پازند گذشته از پیشگفتار در ویژگیهای چندی دگرسان از ارداویرازنامه است. آن ایورز ویراز را پس از درگذشت زردشت به روزگار پادشاهی و یشتاسپ در خود دارد. ارداویرازگان به سنسکریت (अर्दाग्वीरानामपुस्तक) گردانده شده است، و این نوشته‌ی سنسکریت هم به گجراتی کهن.^۸

^۵. M. Haug & E. W. West, *The Book of Ardā Virāf*. The Pahlavi text prepared by Hoshangji Jamaspji Asa, revised and collated with further Mss., with an English translation and introduction, Bombay, 1872, xi-xiv.

^۶. Kaikhusrū J Jamasp Asa, *Ardā Virāf nāmeḥ*. The original Pahlavi Text, with an Introduction, notes, Gujarati translation, and Persian version of Zartosht Behram in verse, Bombay, 1902. Dariush Karagar, *Ardāy-Virāf Nāma*. Iranian Conceptions of the Other World, Uppsala, 2009.

^۷. سرنام پارسیگ به نادرست *ardā virā bažq* رونویسی شده است:

अर्दाग्वीरा इति नामः अर्दाग्वीरा नाम्.

^۸. برای نوشته‌ی پازند، بنگرید به:

Edalji K. Antiā, *Pāzend Texts*, Bombay, 1909, 358-380.

شهریار بهاروچا (Sheriarji D. Bharucha) نوشتارهای سنسکریت و گجراتی کهن را چاپ کرده است:

دستور نوشیروان مرزبان که به ویرازگان دسترسی داشت، آن را با یاری دو دستور دیگر خواند، و بر آن شد که گزارش آهنگین زرتشت بهرام پُردورا به انجام رساند، و توانست رونوشتی به پارسی آهنگین از این گزارش به دست دهد.^۹

باید در نگر داشت که هر چند ویرازگان جدا از ارداویرازنامه است، لیک ما را در آوانویسی و دریافتی درست‌تر از ارداویرازنامه یاری می‌دهد.^{۱۰}

رهام اشه

گردانش به پارسی: مریم تاج‌بخش و بزرگمهر لقمان

Collected Sanskrit writings of the Parsis, Part v, Bombay, 1920 (with M.P. Khareghat's « preface to the Gujerati version », v-xxv).

^۹. Manockji R. Unvâlâ, *Dârâb Hormazyâr's Rivâyat*, II, Bombay, 1922, 331-

342. کتاب اردای ویراف از روایت بهمن پونجیه.

^{۱۰}. برای بررسی سنجشگرانه‌ی گزارش‌های مینوی، بنگرید به:

J. J. Modi, *Dante Papers. Virâf, Adamnân, and Dante, and other papers*, Bombay, 1914.

pas vahman yazd ud fravahr ī ahlavān ud spitamān
zardušt guft kū: nē gāh āmad, ardā vīrāz, ō ēn gyāg
āmādan! abāz abāyed šudan, peygām cōn<-t> dīd rāstīhā
ō³⁰¹ mazdayasnān bē vizār! kū:

kunend nēkīh, mā kunend vināh ud mihōxt!

harv cē x^vēš tan nē nēk sahed, abāg anī kas mā kuned!
cē nēkīh az kas appurdan nē tuvān, ud nēkīh harv × (gyāg
ud gāh?)³⁰² abāz baved, ud hān zamān ka³⁰³ ō ēn gyāg
rased nēkīh x^vēš baved.

ahlāyīh varz³⁰⁴! cē ahlāyīh ābādīh ī pahlum ast.

hambār-ē hān veh kē kār ud kirbag! cē kē kār kirbag
kuned, kas az ōy appurdan nē tuvān.

harv nēkīh ī kuned ānōh gugāy baved.

harv kas rased³⁰⁵ ruvān ō asarrōšnīh ped × (abzōn?)³⁰⁶ ī
humatanam hūxtanam hvarštanam.

ardā vīrāz šud.

³⁰¹ . barōm.

³⁰² . haržā pā.

³⁰³ . kō.

³⁰⁴ . vard.

³⁰⁵ . nō rasəṭ.

³⁰⁶ . aβīnī : वृद्धा.

rōšnīh ī ohrmezd x^vadāy, ud gāh ī amehrspondān, ud nišast
 ī ahlav fravahr, ud āsānīh ud nēkīh ī ped vahišt, ud hān
 cahār xānīg²⁹⁴ ī rōšn vahišt kē ahlavān rāy hamē sāzend,
 ēk āb ud ēk may ud ēk šīr ud ēk angubēn²⁹⁵, ud gāh ī ruvān
 ī mazdesnān, ud hān ī nēktar gāh ī man zardušt kird ēsted.

u-š dast grift hum, frāz ō pēš ī vahman ped dar ī vahišt
 nīd hum. u-m dīd hān and rōšnīh ud rāy (/ brāh)²⁹⁶ ud
 x^varraḥ cand rōšnīh ī x^varšēd ud māh, harv rōšnīh ī andar
 gēhān az hān x^vār. u-š guft <ō> srōš ahlā ud ādur yazd kū:
 šaved²⁹⁷, gāh ī nēkīh ud āsānīh ud farroxīh ī ahlavān ī ped
 vahišt bē nimāyed!

pas srōš ahlā ud ādur yazd dast grift hum, frāz ō vahišt
 nīd hum. u-m hān rōšnīh ud x^vārīh ud farroxīh ud āsānīh
 ud abēbīmīh ud x^vašīh ud hubōyīh ud rāmišnīgīh ī vahišt,
 ud hān cahār xānīg, ud hān ī hubōydum²⁹⁸ gāh ud hubōy²⁹⁹
 vistarg ī ahlavān rāy pēdāg kird ēsted × (zeryōn ud vas-
 draxt ud vas-varg ud vas-viškōb?)³⁰⁰.

ēgum kām nē būd abāz ō gētīg ī zīndagān āmadan. u-m
 ō amehrspondān guft kū: agar-tān sahed, man ō im rōšnīh
 ud purx^vārīh hištan, abāz ō gētīg ī zīndagān nē šavum.

²⁹⁴ . hānī.

²⁹⁵ . angvīnī.

²⁹⁶ . darəh.

²⁹⁷ . šahōt.

²⁹⁸ . aṇbōtum.

²⁹⁹ . xūbu.

³⁰⁰ . zarīn u vas daraxtī vaš barahī u vas kōfirī : सुर्वणमयाति प्रभूतवृक्षाणि

ōn syāh tārīkīh ī-m ped ē dāšt²⁸³ kū agar harv hēzm ī hušk
ī andar gēhān abar ō ātaš nihānd and rōšnīh nē bavād cand
az gōš dā vēnīg, ayāb nē and cand sē angušt.

[57]

u-m dīd ruvān ī durvandān kē-šān az ānōh frōd kišend
ped gyāg zufr²⁸⁴ ud tēz cōn kārđ kē tēx²⁸⁵ azabar bē
ōfted²⁸⁶. harv kas az ēn zamīg vattar ud rīmandar ud
anāgdar pediš hamē baved, vīzarš dēv ī anāmurzīttar ud
rīmandar anāgdar dušcihrdar²⁸⁷ kirb kišed. ruvān ī
durvandān vāng kunend kū: agar-mān andar gētīg hān ī
x^vēš zah<ag> x^vad ōzad ud zahr²⁸⁸ x^vard hē, ayāb-imān
hazār margarzān kird hamē (hē?) pas-iz²⁸⁹ ēn anāg ud
pādīfrāh pediš²⁹⁰ hē ī andar ēn rāh pediš ayyārīh ī srōš ahlā
ud ādur yazd.

[58]

u-m dīd ruvān ī ahlav spitamān zardušt rōšn ud bāmīg
cōn x^varšēd ud māh, bāmumand ud x^varrahumand cōn
spēg ī vahārān²⁹¹. ōy-iz az hān rōšnīh bē āmad ud man ō
āgōš grift ud saxt bē afšārd²⁹², u-š²⁹³ guft kū: drust avar,
ardā vīrāz ī mazdesnān peygāambar, rav! u-t nimāyum

²⁸³ . pādāist.

²⁸⁴ . gri fr.

²⁸⁵ . θəh.

²⁸⁶ . bun frōt.

²⁸⁷ . dušti har tar.

²⁸⁸ . šar.

²⁸⁹ . pa sica.

²⁹⁰ . paš.

²⁹¹ . spəh vāhāra.

²⁹² . aβaštāraʔ.

²⁹³ . vaem.

<an> dīdan nē tuvān būd <u-m> ped zānūg namāz burd
ud guft kū: ohrmazd²⁷⁴, vištāsp šāh frēstīd²⁷⁵ hum kū: šav
pēš zardušt kū kirbag ī amā ped zīndagān kunem nē dānem
kū ast ayāb nē.

pas guft rāst ohrmezd bay kū: -š nimāyed hān ī
huvarštvarzīh ī hukunišnīh²⁷⁶.

dast grift hum²⁷⁷ srōš ahlā ud ādur yazd. parvānag²⁷⁸
būd hend andar sar ī cinvad puhl kū ānōh rašn ī rāst ud
mihr yazd ud aštād yazd ud pērōzgar spihr x^vadāy
hāmōyēn nišast hend, abdtar vēš dahišn vēš brāzāgdar²⁷⁹
az asmān. pēš avēšān nīd hum, u-šān guft kū: gōb hān ī
ānōh kird hād mardōm ud gāvān ud gōspendān ud zamīg
ud urvar ud ātaš ud āb, rāst gōb, cē az ēdar ped rāstīh bē
šāyed vidardan!

pas rāmišnīg būd hum. cē fravahr ī ahlavān gugāyīh dād
kū: baz<ag> nē kird.

[56]²⁸⁰

ka²⁸¹ ō meyān ī puhl, ānōh kū-š dušox azēr andar
zamīg, mad hum kū man frōd nigerīd ēgum dīd ahrmen ud
dēvān ud družān meyān tārikīh, dīd humānāg²⁸² ī az dušox

²⁷⁴ . guft hōrmīzd ku.

²⁷⁵ . gudārd /vidārd/.

²⁷⁶ . darə kunəšni.

²⁷⁷ . hō.

²⁷⁸ . fraβan.

²⁷⁹ . rāzihāar.

²⁸⁰ . Cf. [52].

²⁸¹ . ku.

²⁸² . dīda hum ānā.